

Frank Gabriella – Nemcsics Ákos
EMLÉKHÁZ ÉS GALÉRIA BUDAPEST PEREMÉN

Ki volt Nemcsics Antal?

Budapest 18. kerülete kevés olyan jelentős alkotót mondhat magáénak, mint a kiemelkedő életművet létrehozó Nemcsics Antal (1927-2019). A Pápán született, később műegyetemi professzorrá lett polihisztor művész hosszú évtizedeken át, az ötvenes évektől egészen haláláig Pestszentlőrincen élt és alkotott. Nemcsics Antal a 20-21. századi magyar festészet kiemelkedő alakja, a Coloroid színrendszer kidolgozója, a színes környezettervezés szaktekintélye hatalmas művészeti örökséget hagyott hátra. Életművét nagyszámú táblakép, grafika, templomi freskó, színes üvegablak, mozaik, keramikakép és egyéb alkotás képezi. Élete során több mint száz templomba készített muráliát, színtervet és belső elrendezési tervet Colorium nevű 12 méter magas alkotása szerepelt a 42. velencei bienálén (Artist- info, n.d.) , „Színország Kapuja” című műve pedig többek között a Ludwig Múzeum „Bauhaus100. Program a mának – Kortárs nézőpontok” című kiállításának is fontos darabja volt (Kocsis, 2019). A Magyar Tudományos Művek Tára 24 könyvét, több mint 300 publikációját, 11 találmányát tartja nyilván. Művészetével a hétköznapi ember is gyakran találkozhatott több metróállomáson vagy a budai várnegyedben (Nemcsics, 1986). Környezetünk vizuális kultúráját emelve számos középületnek, iskolának, munkahelynek készített színterveket, köztük a nemrég megújult Havanna lakótelepnek is. 1996-ban megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét, majd 2006-ban Tiszti Keresztjét. Budapest főváros 18. kerülete 1996-ban díszpolgárává avatta¹. Ha valaki, hát ő biztosan megérdemli, hogy iskolateremtő tevékenysége, nagy hatású alkotásai ne vesszenek a feledés homályába.

Csendes családi házból emlék- és kiállítóhely

A képzőművészként és tudósként is jelentőset alkotó Nemcsics Antal, a komplex szín-harmónia-elmélet és a színdinamikai környezetelmélet kidolgozója 92 éves korában, 2019 nyarán hunyt el. Életművének egy részét még életében szülővárosának, Pápának ajándékozta, ahol az Esterházy-kastély állandó kiállításaként méltó keretek között megtekinthető. Született pedagógusként – rajztanárként is dolgozó feleségével együtt – fontosnak tartotta, hogy alkotásaikat mindenki láthassa, hogy a színek világát, dinamikáját mindenki megismerje, ezért hagyta meg végrendeletében, hogy a „Színország bölcsőjét ringató” pestszentlőrinci műteremházuknak is közösségi célokat kell szolgálnia. A három örökös, Csongor, Ákos és Endre a szülői akarat szerint egyben kívánta tartani és egységes egészként kívánta bemutatni a művészházaspár tulajdonát képező hagyatékot, miközben sem a családi ház, sem a műtárgyak tulajdonjogáról nem akart lemondani. Kompetenciáik, családi és egészségi helyzetük ugyan lehetőséget adott volna a ház közcélú megnyitására és a folyamatos működtetés vállalására, de a lakóházból emlékházzá alakítást önerőből nem tudták elvégezni, és a műalkotások értékesítése sem volt opció. Hosszú hónapokig

¹ A Nemcsics hagyaték örökösök által őrzött dokumentumai.

keresték a megfelelő megoldást, de a hasonló közcélú, magántulajdonú kiállítóhelyekről (MCP Galéria, Artézi Galéria, Erdei Éva Galéria) összegyűjtött információk alapján sem tudtak dönteni a működtetés módjáról.

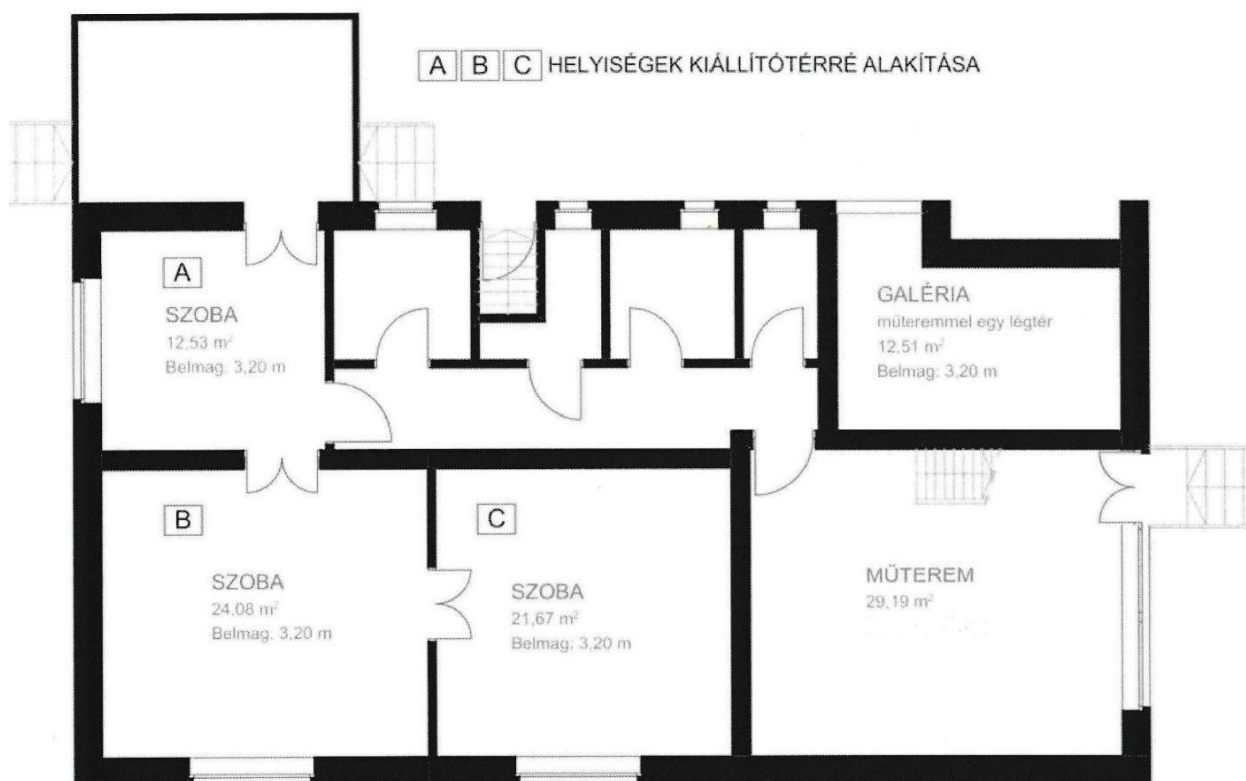
Az alkalmazotti fizetésből, illetve nyugdíjból élő örökösök számára a ház közösségi célra való átalakítása során az anyagiak mellett a legnagyobb nehézséget az jelentette, hogy sem a jogi háttérrel, sem a muzeális bemutatás feltételeit nem ismerték, és a társas szervezetté alakulástól is ódzkodtak. Alapítvány, egyesület alapítása a kötöttségeken túl azért sem jöhetett szóba, mert a folyamatos adminisztrációs, anyagi terheket nem tudták vállalni. A családi ház kiállítóhellyé alakításához sem rendelkeztek elegendő forrással, ezért a ház látogathatóvá tételéhez a helyi önkormányzattól kértek segítséget. Pestszentlőrinc-Pestszentimre önkormányzata 2013-ban az elsők között csatlakozott a nemzeti értékek feltárására és gondozására létrehozott országos hálózathoz. A helyi történelmi, kulturális és természeti értékek felderítésének, megőrzésének és minél szélesebb körben való megismertetésének biztosítására a képviselő-testület tanácsadó szervezeteként létrehozta a Települési Értéktár Bizottságot (XVIII. kerület Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzat Képviselő-testülete 220/2013 (V.13.) sz. határozata). Mivel Nemcsics Antalt országos jelentőségű életműve elismeréseként a kerület díszpolgárrá avatta, a közművelődésért felelős alpolgármester az örökösök kérését az Értéktár Bizottsághoz továbbította. A 18. kerületi Tomory Lajos Múzeum, amelynek néhány éve van művészeti gyűjteménye, 2014-től intenzív kapcsolatot ápolt Nemcsics Antallal, és kereste az együttműködést az örökösökkel is. A Nemcsics család és a kerület közös érdeke volt, hogy a kerület kulturális kínálatának részeként a ház mielőbb látogatható legyen. Ezért a lehető leggyorsabb megoldás érdekében, alig két hétig tartó egyeztetés után, 2020 februárjában végül a 18. kerületi Értéktár Bizottság javaslatára és eszmei-anyagi támogatásával az emlékház tulajdonosai az önkormányzati fenntartású Tomory Lajos Múzeummal kötöttek szakmai együttműködési megállapodást. Ez a lakóterek időszakos kiállítóterré alakítására, az emlékház előírás szerinti üzemeltetésére és a kiállítási anyagok szakszerű bemutatására vonatkozott (0591-MMA-20-P sz. pályázat melléklete, 2020). Ez a megoldás lehetővé tette, hogy a nonprofit kiállítóhelyként működő családi ház a 18. kerületi önkormányzat rendszeres támogatása mellett az örökösök tulajdonában maradjon, a család pedig – alkalmi külső támogatások igénybevétele mellett – biztosítani tudja az emlékház és galéria folyamatos közcélú működtetését.

Az átalakítás lépései

A Tomory Lajos Múzeum és a Nemcsics Emlékház közötti együttműködés első lépéseként a partnerek feltárták a kiállítóhellyé alakításhoz szükséges legfontosabb teendőket, kijelölték a család, a múzeum és az önkormányzat feladatait. Két hónapos rendszeres egyeztetés után 2020 márciusában rögzítették az átalakítás és a kiállítás-szervezés részletes ütemtervét, és összeállították azoknak az építészeknek és képzőművészeknek a listáját, akikkel Nemcsics Antal a műegyetemen vagy a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége interdiszciplináris szakosztályában rendszeresen együttműködött. Nemcsics Ákos kurátorként közülük választotta ki az első kiállítókat, és kezdte szervezni

a két őszi időszaki kiállítást. Eközben a múzeum benyújtotta az MMA-hoz az Értéktár Bizottság közreműködésével készített "Nemcsics Antal életművének bemutatása" című pályázatot. Az elnyert 900 000 Ft-os támogatás segítségével 2020 nyarán megkezdődött a korábban folyamatosan lakott, elhasználódott épület lakószobáinak kipakolása és a látogatói igényekhez igazítása.

1. ábra: A Nemcsics Emlékház földszintjének alaprajza

Forrás: Tomory Lajos Múzeum, n.d.-a

A rendelkezésre álló mintegy 2 millió forintból három hónap alatt sikerült az Ungvár utca – Zilah utca sarkán álló, pince – földszint – tetőtér kialakítású családi ház látogatók számára megnyitandó földszinti helyiségeit a muzeális elvárásoknak megfelelően átalakítani.

A Nemcsics család életébe betekintést engedő nappaliban (B szoba) csak a berendezési tárgyak számának csökkentésére és két múzeumi kötélkordon elhelyezésére volt szükség. Az üveges verandáról nyíló előteret (A szoba) és az egykori hálószobát (C szoba) teljesen ki kellett üríteni, ki kellett festeni, és műtárgyak bemutatására alkalmas installációs eszközökkel, képakasztó sínrendszerrel, múzeumi világítással kellett ellátni. Az előtér és műterem közötti keskeny folyosó szintén új világítást kapott. Az emlékszoba és a kiállítótér elkülönítésére a B és C szobák közötti kétszárnyas ajtót be kellett fedni, és a C szobát a folyosó felé megnyitni. A legnagyobb kihívást a nyitott tetőtérű, 6 méter belmagasságú műterem semleges színű textiltapétával történő borítása, az ott lévő Nemcsics festmények mozgatása (leemelése és visszahelyezése) és a hatalmas ablak függönyözése jelentette. A

földszinti mellékhelyiségek (konyha, kamra, pincelejáró, fürdőszoba) rendbetételére sem idő, sem pénz nem maradt. Csak az ötvenes években kialakított, a látogatók által is használható kis mosdóhelyiség kapott frissítő festést. A kiállítótér kialakítása során feleslegessé vált bútorok, tárgyak rendszerezés nélkül a garázsba és az egykor sokat használt két kerámiaégető kemence mellé a pincébe kerültek. A művészházaszár egyéb alkotásai, a művészi munkát kiegészítő levelezés és egyéb dokumentumok a szintén jelentős felújításra szoruló tetőtérben kaptak helyet.

A kb. 1200 órát jelentő felújítási és berendezési munkák nagy részét – a Tomory Lajos Múzeum munkatársai, múzeumi és önkormányzati diákmunkások, összesen mintegy 30 önkéntes részvételével - az örökösök maguk végezték. Az emlékház védelmi rendszerének (rácsok, poroltók, riasztórendszer) kiépítése az Értéktár Bizottság segítségével és költségkeretének terhére történt. A hiányzó, az eredetivel megegyező ablakrácsokat az önkormányzat készítette el az örökségvédelmi keret terhére. A kivitelezési feladatok koordinációját, a szerződéskötéseket, a pályázati és értéktári támogatásból történő beszerzések pénzügyeinek lebonyolítását, az önkéntesek szervezését és az időszakos kiállítások anyagának szállítását (külső ingyenes segítség igénybevételével) a múzeum munkatársai végezték. A kiállítóhelyek megfelelő világítását a Magyar Nemzeti Galéria adománya tette lehetővé. A bejárat mellett látható emléktáblákat a Nemcsics család csináltatta.

A közös akarat és a sok, főként ingyen végzett munka eredményeképpen a 18. kerület viszonylag rövid idő alatt új kulturális színtérrel gyarapodott. A kerületi összefogással, a Magyar Művészeti Akadémia támogatásával, nagyobb átalakítások nélkül néhány hónap alatt létrejött a mintegy 100 m²-en kialakított Nemcsics Emlékház és Színország Galéria. A művész házaspár életébe és munkásságába az eredeti tárgyakat és hangulatot őrző emlékszoba és a fotókról jól ismert, szinte érintetlen, közel 6 méter belmagasságú műterem állandó kiállítása ad betekintést. A családi ház további 2 helyiségében kialakított Színország Galériának a kb. 2 havonta cserélődő időszaki kiállításokkal kezdetektől kettős célja volt. Egyrészt bemutatni Nemcsics Antal teljes életművét – még a művészetét kedvelők számára is jobbra ismeretlen – korai természetelvű festésztől, grafikáktól a színekkel izgalmasan kísérletező táblaképeken át az interdiszciplináris alkotásokig; másrészt olyan művészeket megismertetni a látogatókkal, akik vagy személyes kapcsolatban álltak Nemcsics Antallal, vagy közel azonos művészi elveket vallottak vele. A kurátor elképzelése szerint az itteni időszakos kiállítások különlegességét az adja, hogy Nemcsics Antal színekkel variáló munkái és jelentős hazai művészek többnyire geometrikus absztrakcióra épülő alkotásai egymás közelében láthatóak, és ezért a jó szemű, de a modern művészetekben kevésbé jártas érdeklődők is könnyebben fel tudják fedezni az elvont, a szín—tér—mozgás alapelveire épülő művek hasonlóságait és egyéni vonásait.

A Színország Galéria működése

A Nemcsics Emlékház és Színország Galéria 2020. szeptember 2-án a Nemcsics házaspár emléktáblájának avatásával nyitotta meg kapuit a mintegy 60-70 főt számláló közönség előtt, és azóta Nemcsics Csongor értő vezetésével szerdán 9-15, szombaton 14-18 óráig, illetve előzetes megállapodás szerinti időpontokban szünet nélkül fogadja az egyéni

látogatókat és a kisebb-nagyobb csoportokat. A magántulajdonban lévő, ingyenesen látogatható emlékház és kiállítóhely folyamatos működtetése azonban még akkor is nagy feladat, ha valamilyen szinten mindhárom fivér részt vesz benne. A műszaki végzettségű Nemcsics Csongor a Magyar Nemzeti Galériából vonult nyugdíjba, így el tudja látni az emlékház üzemeltetési-gondnoki feladatait, az időszakos kiállítások installálását, a látogatók fogadását és vezetését. A szintén tudós-festőművész Nemcsics Ákos rengeteg egyéb elfoglaltsága mellett kurátorként szervezi az időszakos kiállításokat, és állítja össze az időszakos kiállítások katalógusait. A legfiatalabb testvér, Nemcsics Endre családjával a programok alakítását segíti. Színvonalas kiállítások, rendezvények létrehozásához, a gördülékeny működéshez azonban rengeteg külső segítségre is szükség van. A Tomory Lajos Múzeum lehetőségei szerint biztosítja a szakmai, szervezeti háttérrel, kezeli az emlékház pályázati költségvetését; az emlékház programjait kommunikálja a Múzeumok Éjszakája és a Kulturális Örökség Napjai programsorozatokban, múzeumpedagógiai kínálatában, és külön oldalon jeleníti meg a múzeum honlapján. Az Értéktár Bizottság pedig gondoskodik a meghívók, események előkészítéséről, a sajtóval való kapcsolattartásról, az online megjelenésről, a pályázatok írásáról és elszámolásáról.

A 2020 szeptemberétől a felmerülő nehézségek (Covid-19, anyagihiány a foglalkozásoknál, váratlan kivitelezési és szállítási problémák) ellenére fennakadás nélkül működő Színország Galéria rászolgált a művészetkedvelők szeretetére és támogatására. Rövidebb-hosszabb ideig tartó időszakos kiállításain az elmúlt nem egészen 3 év alatt tizenhat neves hazai képzőművész munkái voltak láthatóak. A sort Prokop Péter kezdte, aki évfolyamtársa volt Nemcsics Antalnak a Képzőművészeti Főiskolán. Mindketten neves egyházművészek, akiket egy életen át tartó barátság kötött össze. Az emléktábla-avatóhoz hasonlóan a Prokop kiállítás szeptember 15-i megnyitóján is 50-60 fő vett részt. Alig két hónappal később a Festészet Napja alkalmából Csáji Attila festőművész, MMA-tag alkotásait bemutató kiállítás megnyitóján már csak 10 ember lehetett jelen – a koronavírus-járványra hivatkozással elrendelt létszámkorlátozás miatt. Ezért volt különösen nagy jelentősége annak, hogy mind a kerületi TV18, mind az országos M5 televízióadó kulturális hírei között helyet kapott a Csáji kiállításról való beszámoló.

A korlátozó intézkedések és a járvánnyal kapcsolatos bizonytalanság ellenére a Nemcsics ház látogatottsága nem csökkent (négy hónap alatt kb. 280 fő látogatta meg az intézményt), de a szervezők és a „házigazda” munkája jelentősen megnőtt. A vészhelyzet idején nyílt színvonalas kiállításokról, megnyitókról és egyéb kulturális rendezvényekről a helyi sajtóból, a Tomory Lajos Múzeum honlapjáról és a 18. kerületi Értéktár Bizottság FB oldaláról rendszeresen értesülhettek az érdeklődők. A minél szélesebb körű tájékoztatás érdekében a kiállításokról készült videók és az Értéktár Bizottság támogatásával kiadott kiállítási katalógusok az interneten is elérhetőek lettek.

A Színország Galéria 2021 első félévében megnehezített körülmények között is három remekbe szabott kiállítást kínált. A 2021. március 17-én nyílt Progresszív Geometria kiállítás alcíme: Tisztelgés Nemcsics Antal munkássága előtt. A kiállító művészek Mengyán András, aki a Széchenyi István Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja, valamint Serényi H. Zsigmond Munkácsy-díjas festőművész. Ezt a Pestszentlőrinchez és a „mesterként és atyai jó barátként tisztelt” Nemcsics Antalhoz is szoros szálakkal kötődő Szende Árpád Alpar-

díjas építész 39 építészeti grafikából és két modellből összeállított, „Archi_Color Színdinamikai praktikum” című, majd 3 órás beszélgetéssel záruló kiállítása követte (Tomory Lajos Múzeum, n.d.-b). Hasonlóan jó barátság és munkakapcsolat, több közös köztéri alkotás fűzte Miskei Lászlót és Tilless Bélát is Nemcsics Antalhoz. Mindhármukat a művészeti ágak közötti határok feloldása, a színdinamika iránti elkötelezettség jellemezte. Az emlékkiállítás – pandémia ellenére nem kevés – látogatója ebből a kölcsönhatásokra épülő, újszerű látásmódból kapott ízelítőt. A kiállítás zárásaként a Zeneakadémia tanárai, Varga István klarinétművész és ifjabb Miskei László zongoraművész adtak bravúros koncertet híres zeneszerzők kevésbé ismert darabjaiból.

Ezután a galéria eddigi történetének legszomorúbb fejezete következett. A végül elmaradt 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus és a Kulturális Örökség Napjai idejére időzített, sok munkával előkészített első őszi kiállítás a templomépítő Török Ferenc életművét mutatta be. Az Ybl- és Kossuth-díjas építész sok évtizedes munkáját hatalmas táblákon és látványos makettekben követhették nyomon a látogatók. A Nemcsics házaspárral több templom építésén együtt dolgozó Török Ferenc betegsége miatt nem tudott eljönni a megnyitóra, és másnap, 2021. szeptember 10-én meghalt. A váratlan tragédia miatt a kiállítás kurátora Török Ferenc közeli munkatársai és felesége részvételével „emlékező” kerekasztal-beszélgetést szervezett. A TV18 beszélgetésről készített, igényes, 26 perces videó filmje az interneten elérhető (Frank, n.d.-a). A járvány erősödése ellenére a kiállítás iránti érdeklődés kb. 200 főre nőtt (Frank, n.d.-b), ami elsősorban a nyitvatartási időn kívüli látogatások számát emelte. Óvatosságból a szűk közlekedő terek miatt a házban 10 embernél többen egyszerre az előírások betartása mellett sem tartózkodhattak. Ezért az emlékház a kiállítás meghosszabbításáról döntött.

Emiatt a következő, Nemcsicsné Takács Magdolna életművéből összeállított kiállítás megnyitóját egy hónappal el kellett halasztani. A férje árnyékában élő, öt templomdíszítő munkáiban is segítő, rajztanárként is dolgozó, emellett valóban egyedi kifejező eszközt használó és igazán termékeny művésznak 40-nél is több festménye és számos más munkája került most reflektorfénybe. A hatalmas műteremben a legkorábbi alkotásai, a galérián az egyházi munkák, a folyosón a grafikák, a kiállítótérben a nagyobb festmények kaptak helyet, köztük a – pápai Esterházy kastélyban őrzött – híres Bruegel-másolat, melyet Takács Magdolna 1955 és 1958 között eredeti reneszánsz technikával készített. A családtagok jelenlétében tartott, valóban ünnepélyes, ugyanakkor nagyon jó hangulatú, kötetlen megnyitóról a helyi sajtó is beszámolt (Frank, n.d.-c). Egy héttel később pedig a művész tiszteletére a Sonore Kamarakórus adott egy órás koncertet.

2022 első kiállítója a Nemcsics Antal tanítványaként színdinamikai tervező és szakértő diplomát szerzett Ürmös Péter volt. Környezetvédelmi és irodalmi témákban készített szuggesztív illusztrációi, az európai építészet remekeinek hangulatát, motívumait megidéző munkái nagy tetszést arattak. Áprilisban Koppány Attila tisztelte meg a galériát „Látogatás Színországba” című kiállításával. A 25 lebilincselő alkotás között több közvetlenül is utalt a nagy pályatársakra, Nemcsics Antalra és Konok Tamásra. Az első félév utolsó kiállítását a 80 éves, friss Munkácsy-díjas Erdei Kvasznay Éva köszöntésére szervezte a vele őszinte barátságot ápoló Nemcsics Ákos. A Nemcsics Emlékház közönsége legérdekesebb festményeiből, szobraiból és légies grafikából kaphatott ízelítőt. E kiállítás nyári

lezárását az Erdei Éva baráti körébe tartozó, polihisztor P. Papp Zoltán élvezetes, szomorú-készen humoros költői estje szolgáltatta.

Az egyébként is mozgalmas szeptember hónapban két nagyszerű művész, Konok Tamás és Fajó János mintegy 30 párhuzamba állítható alkotásának bemutatása azért volt különösen fontos, mert művészetéről, modernizmusról vallott felfogásuk hasonlósága mellett mindketten elkötelezett hívei, segítői is voltak Nemcsics Antalnak a Budapesti Műszaki Egyetemen általa bevezetett színindinamika oktatásában. Az évet méltóképpen zárta a Nemcsics életmű első korszakának, az 1950 körül készült, kevésbé ismert természetelvű grafikai munkák bemutatása, melyet egészen 2023. április végéig láthattak a látogatók. A megdrágult fűtési költségek miatt ugyanis a tulajdonosok új, nagyobb közönséget vonzó kiállítást csak a tartós áprilisi felmelegedés utánra terveztek. 2023 tavaszán az egész házat „belakó”, a kínáló tereket maximálisan kihasználó, 80 éves Ézsiás István fantasztikus egyéniségét és tartalmilag-formailag egyaránt izgalmas színes szobrait ismerhették meg a látogatók. Különösen nagy élményt jelentett a kiállítást záró őszinte beszélgetés.

Ezekkel az időszaki kiállításokkal maradéktalanul teljesült a Színország Galéria célkitűzése, hogy az építészet és a képzőművészet egymásra hatását, a színek és formák világát Nemcsics Antal munkái mellett országosan ismert és elismert művészek, egykori munkatársak és tanítványok alkotásain keresztül is bemutassa a főváros peremén lévő emlékházban.

Szaporodó nehézségek

A pandémia miatti kevésbé forgalmas időszakok ellenére az évente ingyenesen végzett munka mennyisége nem csökkent. A tulajdonosok 2022-ben is mintegy 1200 munkaórát fordítottak a házzal kapcsolatos teendőkre – és ebben nincs benne a múzeum és az értéktár bizottság tagjai által végzett munka. A rendszeres és alkalmi nyitva tartáshoz, karbantartáshoz kb. 550 órára, az anyagbeszerzésre, kiadványszerkesztésre kb. 100 órára volt szükség. Az időszaki kiállítások építése, bontása, a műalkotások válogatása, keretezése, a foglalkozások előkészítése kb. 350 munkaórát emésztett fel. Újabb 200 órát pedig az életmű feldolgozásához kapcsolódóan az alkotások rendszerezése és fényképezése vitt el.

2021-től a ház tevékenységében a kiállítások és rendezvények mellett nagy hangsúlyt kapnak a művészeti nevelés szempontjából létfontosságú közvetlen találkozások és a kiállításokhoz kötődő foglalkozások. Nemcsics Antal munkái között nagy számban vannak olyan alkotások, melyek a művészet iránt kevésbé érdeklődő fiatalok számára is valódi élményt nyújthatnak (illusztrációk, kézbe vehető, elkészíthető fényeffektusos és mobil tárgyak, tükrözés, színkeverés stb.). A kezdetektől fogva nagyon sikeres és a Covid19-járvány elmúltával újra felszaporodó, havi 4-5, általában 12-14 éveseknek szóló múzeum-pedagógiai foglalkozás alapos előkészítése azonban szintén nagy terhet ró az emlékház munkáitól.

A kizárólagos „önkéntes” munka bizonytalanságai (határidők torlódása, előre nem tervezhető teendők, megbetegedések) mellett a működés anyagi feltételeinek biztosítása is egyre nagyobb problémát jelent. Eddig a „természetbeni hozzájáruláson” kívül évi 1-1,5 millió Ft-ból viszonylag jó körülményeket lehetett teremteni a szerdai és szombati látó-

gatásokhoz és az előre egyeztetett tárlatvezetésekhez, foglalkozásokhoz. A család az épület öregedésével egyre szaporodó kisebb karbantartási munkák és a rendszeres kiadások növekedése miatt – Nemcsics Csongor elmondása szerint – már a 2022-ben bekövetkezett áremelések előtt is majd 350 000 Ft-ot költött rezsire (fűtés, világítás, víz, távfelügyelet) és a gyorsjavításokhoz szükséges kellékekre. Az épület állagának megóvását azonban már nem tudja biztosítani. Félő, hogy egy ideihez hasonló árnövekedés teljesen lehetlenné teszi még a nagyobb látogató számmal járó őszi-téli nyitva tartást is.

Értékkörzés, de hogyan?

A művészet megszerettetése, a modern formavilág, egyéni művészi látásmódok bemutatása mellett az emlékház hagyatékgondozó, értékkörző tevékenysége is nagyon fontos, talán a legfontosabb. A tulajdonosok és a szakmai háttérrel rendelkező Tomory Lajos Múzeum számára nemcsak az épület fenntartása, hanem a Nemcsics örökség szakszerű kezelése is nagy kihívást jelent. A hagyatékban nagyszámú festmény, grafika, freskóterv, 3D alkotás, rengeteg levél, írásmű, egyéb dokumentum, könyv, bútor és tárgy található.

Az emlékház megnyitása előtt nem készült hosszú távú ütemterv a rendkívül gazdag és összetett hagyatékkészlet feldolgozására. 2021 óta azonban a tulajdonosok az időszaki kiállításokkal párhuzamba állítva minden évben felmérik egy-egy részterületet azzal a szándékkal, hogy végül az életmű egészét egy (nyomtatásban és digitálisan is hozzáférhető) kiadványsorozatban közkinccsé tegyék. A jelenlegi tempóval a teljes rendszerezés akár egy évtizedig is eltarthat.

A 2023. évi ütemtervben az emlékházban lévő keret nélküli képek, ill. a vázlatok alapján, külső helyszíneken megvalósult alkotások fotózása, digitalizálása áll. A hagyatékkészlet családtagok általi feldolgozása az emlékház folyamatos működtetése miatt is lassúbb a kívánatosnál. Nehézséget okoz az is, hogy a részletes és szakmailag megfelelő nyilvántartás és fotódokumentáció készítéséhez nincs meg sem a megfelelő szakmai háttér, sem a szükséges anyagi forrás. A fontosabb alkotások rögzítése ugyan már Nemcsics Antal életében elindult, de a feldolgozás jelenleg a munkát szakmai irányítás nélkül végző családtagok elfoglaltságától függően – azaz nagyon lassan – folyik. Ráadásul a professzor által megkezdett kereshető Excel táblázatos jegyzékek kiegészítése és bővítése sem igazán hatékony, mert nem teszi lehetővé a rögzített információk országos adatbázisba való felvételét, illetve az online keresést. Más megoldás nem lévén, a teljes anyag tematikus felmérését és nyilvántartásba vételét egyelőre ezzel a módszerrel, külső segítség nélkül végzi a család. Jelenleg – főként a hiányos technikai háttér miatt – a részben papíralapú, részben digitális jegyzékek ellenőrzése zajlik. A művész keze nyomát szinte az országban számtalan értékes festmény, grafika, templomi freskó, üveglak, köztéri szobor és egyéb képzőművészeti alkotás, illetve 113 templombelső színialakítása őrzi, vagy inkább őrizte. Jelenleg ugyanis megoldhatatlannak látszik a külső helyszíneken lévő művek felkutatása, illetve a tulajdonosokkal való érdemi egyeztetés.

Az életmű feltárásának első lépéseként a család létrehozott egy Nemcsics Antal életét és tevékenységét bemutató internetes oldalt (<https://www.nemcsicsantal.papa.hu>), melyre eddig véletlenszerűen kerültek fel a tudós-művész egyes alkotásai. Szakemberre lenne szükség, hogy a nagyszámú műalkotás fotózása, azonosítása, adatainak egyeztetése

után szakszerű nyilvántartás készülhessen. Mivel az örökösök körében ilyen szakember nincs, egyelőre csak a tematikus időrendi feldolgozás lehetséges. A szisztematikus feldolgozás 2022-ben időrendben haladva a negyvenes-ötvenes években készült természetelvű grafikai alkotásokkal kezdődött. A kiállításra való készülődés során derült ki, mekkora anyag újtjának követését, regisztrálását és nyilvánossá tételét kell segítség és technikai háttér nélkül elvégezni. Az anyag bősége miatt 2022-ben csak az indulás, a technikai próbálkozások, az útkeresés fekete-fehér termékeinek bemutatására volt lehetőség. 2023-ban az életműben nagyobb jelentőségű, látványos, természetet ábrázoló illusztrációs munkák feldolgozására, kiállítására, katalógusban és interneten való megjelentetésére kerül sor. Hagyatéktörző munkájában a Nemcsics Emlékház már eddig is jelentős segítséget kapott az MMA-tól (többek között ígéretet a kisebb, keret nélküli képek digitalizálására), ahogyan az elmúlt években megvalósult kisebb átalakításokhoz és az időszak kiállítások megrendezéséhez is. A tulajdonosok nagy lehetőséget látnak abban, hogy az MMA-MMKI – helyzetüket jól ismerő – osztályvezetője, Csete Őrs be kívánja vonni őket a „hagyatékából örökség” jegyében zajló munkába. Ez annál is örömtelibb, mert nem közpénzből működtetett, magántulajdonú muzeális emlékhelyként országos intézményekkel, szervezetekkel rendkívül nehéz szakmai kapcsolatot kiépíteni.

A hagyaték jövője

A műteremház közcélra való felajánlásával a Nemcsics házaspár nyilván nemcsak a legkülönbözőbb modern művészeti irányok megismerését és értő befogadását, az egyre inkább háttérbe szoruló művészeti nevelést kívánta segíteni, hanem új perspektívákat kínáló, gazdag életművük köztudatban maradását is. Ehhez pedig a lenyűgöző alkotások folyamatos elérhetőségére, más művekkel való összemérhetőségére, ésszel és lélekkel való megközelíthetőségére van szükség. A muzeális értékű Nemcsics hagyaték gondozói tudatában vannak feladatuk nagyszerűségének és felelősségüknek. Az emlékház mint értékőrző és bemutató hely adott; kertes családi házról lévén szó a felhasználható terület akár a teljes életmű nyilvánossá tételéig bővíthető.

Nemcsics Csongor és Nemcsics Ákos, mindketten 65 év felett, nem kis áldozatvállalással és sokféle szakmai és kerületi segítséggel egyelőre fenn tudja tartani az emlékházat, és biztosítani tudja a kiállítóhely folyamatos üzemelését. A Nemcsics Emlékház és Színország Galéria színvonalas működtetéséhez mindkettejüknek megvan a szükséges tudása és tapasztalata. Ezt az eddigi kiállítók, a kiállítások színvonala, a megnyitó személyek kompetenciája, az elkészült katalógusok minősége is bizonyítja. A szülők művészi, szellemi hagyatékának feldolgozása azonban nem tud fizetett munkatárs és külső szolgáltatások igénybevétele nélkül megfelelő ütemben haladni. A teljes anyag feldolgozása és bemutatása is csak jelentősebb anyagi és szellemi támogatásokkal lehetséges. A család számára jelenleg megfizethetetlen egy művészeti fotós vagy egy múzeumi adattáros folyamatos tevékenysége. A Tomory Lajos Múzeum egyetlen művészettörténésze pedig intenzívebb segítséget már nem tud nyújtani.

A jelenleginél jóval nagyobb külső anyagi támogatásra lenne szükség az épület állagának megóvásához, szükségesnek látszó bővítéséhez is. A három év alatt gyűjtött tapasztalat alapján mielőbb szükség lenne a folyamatos üzemelés mellett / miatt szaporodó hibák

megszüntetésére, a közlekedő tér megnövelésére, a kiszolgáló helyiségek (konyha, mosdó) korszerűsítésére és előírás szerinti raktárak építésére. A nyári szünetben a család önerőből csak a festést, nagytakarítást tudja elvégezni. Az épület elöregedése miatt néhány év múlva az emlékház felújítása is esedékes lesz. A fejlesztéseket jelentősebb anyagi ráfordítás nélkül nem lehet megvalósítani, pedig hosszú távon elkerülhetetlen a kiállítóhely észszerű átalakítása, „látogató barátta” tétele. Mivel az emlékház fenntartói magánszemélyek, beruházási támogatásra, jelentősebb közpénzre nem tudnak pályázni. A civil kulturális szervezetté alakulás a jelenlegi adminisztrációs terhek és költségek mellett nem lehetséges. Ezért az emlékház pályázatait egyelőre együttműködési megállapodással az önkormányzati fenntartású Tomory Lajos Múzeum nyújtja be, ami rendkívül bonyolulttá teszi a támogatási összeg felhasználását. Pedig a hagyaték feldolgozásának meggyorsítása érdekében mielőbb fejleszteni kellene Nemcsics Antal számítógépes hardverrendszerét, majd az adatbázis kiépítéséhez, működtetéséhez fizetős programokat kellene beszerezni. Már az is nagy segítség lenne, ha a magánszemélyek által fenntartott emlékház közvetlenül tudna hozzájutni külső anyagi támogatásokhoz.

Nemcsics Antal lakóházának kulturális célra való átengedése nagylelkű gesztus és jelentős hozzájárulás volt a budapesti képzőművészeti kínálat bővítéséhez. A lenyűgöző méretű műterem, a hatalmas értéket megtestesítő állandó kiállítás és az ismert művészek fontos alkotásait bemutató időszakos kiállítások nagy sikert arattak mind a szakemberek, mind a laikus látogatók körében. Az elért eredmények jogos büszkeséggel töltik el az emlékház és galéria megálmodóit, ugyanakkor a jövőt illetően tele vannak aggodalommal. A fenntartás és a színvonalas működtetés már most is rendkívül megterhelő, az anyagi háttér folyamatos biztosítása pedig egyenesen reménytelennek látszó. A jelenlegi lehetőségek ismeretében nagy a veszélye annak, hogy az örökösök teherviselő képességének csökkenésével ez a jelentős nemzeti érték is veszendőbe megy. Az álmodók persze tovább álmodnak, és rendületlenül teszik a dolgukat...

Felhasznált források:

- 0591-MMA-20-P sz. pályázat melléklete (2020). Tomory Lajos Múzeum irattára.
XVIII. kerület Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzat Képviselő-testülete 220/2013 (V.13.) sz. határozata
Artist- info (n.d.). *42. Biennale di Venezia*. <https://www.artist-info.com/users/publicpagenonprofit/19766>
Letöltés dátuma: 2023. augusztus 31.
Frank, G. (n.d.). *6H Torok Ferenc szakralis terek kerekasztal v2*. [Videó]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=o219IQg1eFs>. A letöltés dátuma: 2023. augusztus 31.
Frank, G. (n.d.-b.). *38H Török Ferenc Kiállítása FL*. [Videó]. YouTube. <https://youtu.be/8uOZdJcjc-Y>. A letöltés dátuma: 2023. augusztus 31.
Frank, G. (n.d.-c.). *48H NnéTakácsMagdolna kiállítás FL*. [Videó]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=5XEbfE7MLn4>. A letöltés dátuma: 2023. augusztus 31.
Kocsis, K. (2019, április 13.). A szín, a forma meg a többiek. *KULTÚRA.HU*. <https://kultura.hu/szin-forma-tobbiek/>
Nemcsics A. (1986). Colour design of Buda Castle district. *Per. Polit. Arch.*, 29. (1-2.), 49-63.
Szelényi K. (2012 körül). *Nemcsics Antal és felesége, 2012* [Fénykép]. Nemcsics Emlékház dokumentumtára.
Tomory Lajos Múzeum (n.d.-a). Nemcsics Antal iratanyaga.
Tomory Lajos Múzeum (n.d.-b.). *Szende Árpád kiállítás*. [Videó]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=BFh6iApdZ3s>. Letöltés dátuma: 2023. augusztus 31.

Mellékletek:

1.sz. melléklet: Nemcsics Antal és felesége, 2012

Forrás: Szelényi, 2012 körül

